

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

פרשת השבוע תצווה תשפ"ו חושן המשפט והאפוד לזיכרון! יש משמעות? הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

ואלה הפגדים אשר יעשו חשן ואפוד ... ולקחת את שתי אבני שהם ופתחת עליהם שמות בני ישראל: ... מעשה חרש אבן פתחי חתם
תפתח את שתי האבנים על שמת בני ישראל ... ושמת את שתי האבנים על פתחת האפוד אבני זכרון לבני ישראל ונשא אהרן את שמותם לפני
ה' על שתי כתפיו לזכרון... ועשית חשן משפט ... ומלאת בו מלאת אבן ארבעה טורים אבן ... והאבנים תהיין על שמת בני ישראל שתיים
עשרה על שמותם פתחי חתם איש על שמו תהיין לשני עשר שקבט: ... ונשא אהרן את שמות בני ישראל בחשן המשפט על לבו בבאו אל
הקדש לזכרון לפני ה' תמיד: ונתת אל חשן המשפט את האורים ואת התמים והיו על לב אהרן בבאו לפני ה' ונשא אהרן את המשפט בני
ישראל על לבו לפני ה' תמיד" (שמות פרק כח, ד-ז).

האפוד והחושן, מהווים חלק נכבד מבגדי הכהונה של הכהן הגדול, עדיפותם באה לידי ביטוי גם מפני שהכתוב מציב אותם בראש
הרשימה של בגדיו. שניהם מיוחדים מבחינה נוספת - האורים והתומים הפלאיים קשורים אליהם.

חזרתם של האורים והתומים הפכה לדורות לסמל הגאולה השלימה.

מה פשר הדגשים הנוגעים לנושא זה והמופיעים בכתובים בפרשתנו?

ניתן לזהות בקלות כי החושן, האפוד, האורים והתומים קשורים, קשר בל ינתק, לשמות שנים עשר השבטים, למשפט ולזיכרון.
הרמב"ן, בדרשתו על ראש השנה, ובקיצור בפירושו לתורה (ויקרא כג, כד), טוען כי המקור של חז"ל בקביעתם שראש השנה הוא יום
הדין והמשפט, מופיע בדברי התורה המכנים את ראש השנה יום הזיכרון, והזיכרון נאמר בתנ"ך בהקשר ובמשמעות של משפט.

לכן, אין זה פלא כי גם חשן המשפט, המונח על לבו של הכהן הגדול, הוא לזכרון. גם האבנים שעל כתפי האפוד הן אבני זכרון לבני
ישראל, ששמותיהם חקוקים על האבנים.

מכאן אנו מגיעים לתובנות הבאות:

א. הדרך היחידה לצאת זכאים בדין היא להתכלל בכלל ישראל, כלומר להגיע למעמד מאוחדים. אחדות זה לא עם אנ"ש, אחדות
כוללת את כל עם ישראל, שנים עשר השבטים, כל המגזרים. כשכל אחד מבין שיש לו אחריות כלפי כלל ישראל ולא רק אחריות
מגזרית.

ב. כדי לצאת זכאים בדין יש למנוע מחלוקת, פירוד, הסתה ופלגנות. רק כשכל השבטים יחד, מונחים לזיכרון על לב הכהן הגדול,
הזכיה בדין מובטחת.

רבנו מאיר שמחה הכהן מדוינסק בספרו "משך חכמה" (ויקרא טז, ל), מסביר בכיוון זה מדוע נעלמו האורים והתומים אחרי דוד

ושלמה? וז"ל: "נמצא שאמרו 'פקד צון אבת על פנים' - כשאוחזים מעשה אבותיהם בידיהם (סנהדרין כז, ע"ב). ... ואם ישראל

חוטאים בדברים שבין אדם לחבירו - אז פוקד עליהם חטא מכירת יוסף. ומפני טעם זה לא נכנס (הכהן הגדול ביום הכיפורים

לפני ולפנים מלובש) בחושן, ששמות השבטים חקוקים על לבו לזכרון לפני ה', והשבטים בעצמם הם הזכרון לתוספות ראש השנה כו,

ע"א]. מפני שזה יהיה קטרוג, שהם בעצמם לא ריחמו על אחיהם והיו מתנגדים ושונאים זה לזה, ולפני ולפנים עדיין חקוק חטאם

בכל דור. וזה באמת טעם שאחרי מות דוד ושלמה פסקה אורים ותומים, מפני שהשבטים נתחלקו לשני מלכים, ולא היו יכולים

לתמם בדבריהם, שיצטרפו שמות השבטים זה עם זה, כיון שהיו חלוקים זה עם זה ושונאים זה את זה, ודו"ק".

המסקנה: הדרך היחידה לגאולה שלמה = לימות המשיח = כשעם ישראל יתאחד! הסימן לכך היה חזרתם של האפוד החושן

והאורים ותומים. כך מפורש בספרי שיבת ציון: "עד עמד פהן לאורים ולתמים" (עזרא ב, סג; נחמיה ז, סה), וכפי שהסביר פרשנדתא:

"כאדם שאומר לחבירו עד שיבא המשיח" (רש"י כתובות כד ע"ב).

עתה הבנו מה המשמעות של חושן המשפט והאפוד לזיכרון עם שמות שנים עשר השבטים.

הבה ננסה ליישם עיקרון זה בחיינו הפרטיים והציבוריים ואז בע"ה נצא זכאים בדין,

נזכה לאורים ותומים על לבו של הכהן הגדול ונתקן את "לשוננו עם אהד מפקד ומפקד".

(לשיעורי הרב יוסף כרמל ביוטיוב)

לעי לוי זשבת

הרב משה מרדכי ארנרניך
א' בניסן תשפ"ה

לע"נ הנופלים במערכה להגנת המולדת הי"ד

הרב ד"ר ג'רי האכבוים י"ח באדר ב' תשפ"ב	פרופ' ישראל ושלומית אהרוני י"ד בכסלו תשפ"ג / ט' בחשוון תשפ"ו	מר משה וסרצוג כ" בתשרי תשפ"א	הרב יהושע רוזן ט"ו באדר א' תשפ"ב	הרב ישראל רוזן י"ג בחשוון תשע"ח	הרב שלמה מרזל י' באייר תשע"א
מר שמואל וגבי אסתר שמש י"ז בסיוון / כ' באב	הרב נפתלי צבי יהודה בר אילן מנחם אב תשפ"ד	הרב ראובן וחיה לאה אברמן ט' בתשרי תשע"ו / כ' בתשרי תשפ"ב	הרב יצחק וגבי נעמי טרשנסקי כ"ח באדר תשפ"א / י"ד אדר ב' תשפ"ד	ר' שמואל וגבי רבקה ברנדמן ט"ז בטבת תשפ"ג / ח' באייר תשפ"א	הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן נלבי"ע כ"א באדר א' תשע"ד
הרב אשר וגבי סוזן וסרטייל ט' בכסלו / ט"ז אלול	ר' מאיר וגבי שרה ברכפלד (שרה - ט"ז בטבת תש"ף)	הרב שמואל כהן שבט תשפ"א	מר זליג וגבי שרה ונגרובסקי כ"ה בטבת תשפ"ב / י' בתמוז תשע"ד	הרב יונה דונייר ע"ה נלבי"ע י"ב אדר א'	הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן נלבי"ע כ"א באדר א' תשע"ד
ר' אליהו כרמל וגבי מלכה טויבע כרמל י"ח באייר תשע"ו / י"א במנחם-אב תשס"ט	ר' אברהם ומרת גיטה קליין י"ח באייר / ד' באב	הרב יעקב (ג'רי) פרנקל ט' בטבת תשפ"ב	הרב יעקב (ג'רי) פרנקל ט' בטבת תשפ"ב	מר אילישע בן רבקה וגבי שושנה בת שרה	מר אילישע בן רבקה וגבי שושנה בת שרה

ארץ חמדה, ע"ר Eretz Hemdah

רח' ברוריה 2, ירושלים 91080 Bruriya St., Jerusalem

WWW.ERETZHEMDAH.ORG / Tel: 02-5371485 / info@eretzhemdah.org

חֲמַדַּת הַכְּשָׁרוֹת

הרב בצלאל דניאל – ראש תוכנית "מורנו" מבית 'ארץ חמדה'

לע"נ מורנו הרב ארנרייך זצ"ל, ממנו למדנו להרגיש את הסברא ולהתרגש מהבנת התורה

סמיכה על נכרי

בחולין (צז ע"ב) רבא מסכס כיצד משערים אם איסור שהתערב בהיתר אוסר אותו. הוא מצטט שלוש אמירות של חז"ל: בהקשרים מסוימים חז"ל אמרו שיש לשער אם יש טעם. בהקשרים אחרים מזכירים את ה'קפילא' (שף נכרי שיודע לזהות מרכיבים שנמצאים בתוך אוכל), ובהקשרים אחרים מזכירים שיש לשער את האיסור בששים. מהו היחס בין שלושת מבחנים אלה? רבא מסביר: אם מתערב איסור במאכל בעל טעם זהה לו (מין במינו), לא ניתן לזהות את הטעם, ועל כן יש לשער אם יש פי ששים היתר ביחס לאיסור. אם האיסור התערב במאכל בו ניתן לזהות את הטעם, האיסור נמדד לפי הטעם. ואם אין אפשרות לטעום (מכיוון שיש חשש שמא המאכל אסור), יש להתייעץ בקפילא (כאמור מומחה שאינו יהודי). בפעם הקודמת התמקדנו בשני הדברים הראשונים: שיעור בששים ובטעם. עתה נעבור לאפשרות של ההתייעצות בקפילא.

לכאורה בכדי להתיר את האיסור אנו זקוקים לעדות של עד אחד. מכאן עולה השאלה: מדוע סומכים על הנכרי להעיד על האיסור? רש"י מבאר שקפילא הוא 'נחתום נכרי', וסומכים עליו אם הוא משיח לפי תומו.

הרעיון של "משיח לפי תומו" עולה במספר מקומות בש"ס. הרעיון הוא שאדם (ובפרט – נכרי) אמין יותר כאשר הוא אומר דברים מעצמו, בלי שהוא מבין את החשיבות וההקשר ההלכתי של דבריו. ככל והוא אומר את הדברים בלי לנסות להשפיע עליו, יש יותר מקום לתת בו אמון.

במסכת בבא קמא (דף קיד ע"ב) הגמרא מבררת באלו הקשרים ניתן לסמוך על הנכרי המשיח לפי תומו. באופן כללי עולה מהסוגיה שנאמנות זו רלוונטית באיסורי דרבנן, אך לא באיסורי תורה.

למדנו בעבר שלפי רש"י טעם כעיקר אסור מדרבנן בלבד. אם כך, יתכן ורש"י אומר שכשם שסומכים על הנכרי המשיח לפי תומו באיסורי דרבנן אחרים, כך אפשר לסמוך עליו באיסור דרבנן זה.

כזכור, בעלי התוספות סוברים שטעם כעיקר אסור מן התורה (ואף לוקים עליו!). לכן הם מציגים בסיס שונה לאמינות הנכרי במקרה זה: הם מסכימים שמדובר בנחתום נכרי, בשף כלומר מומחה. מומחה שכזה נזהר מאוד לא לטעות בטעימה. אם האיסור נתן טעם בתבשיל, הוא יודא לומר לנו את זה, אחרת זה יפגע באמינות המקצועית שלו בלשון חז"ל: אומן לא מרע אומנותיה. הרא"ה (בדק הבית שער ד) מסכים עם בעלי התוספות, ואומר מפורשות: במקרה זה משיח לפי תומו לא יועיל. רק החשש של איבוד האמינות המקצועית מספיקה בכדי לסמוך על הנכרי במקרה זה.

הרשב"א (תורת הבית שער ד) חולק עליו ומקל יותר: הוא פוסק שניתן להאמין לאיש מקצוע, שלא ירצה להרוס את האמינות המקצועית שלו; אך ניתן גם להאמין לאדם מן השורה המשיח לפי תומו.

תרומת הדשן מוכיח מכאן שהרשב"א מסכים עם רש"י, שטעם כעיקר אסור מדרבנן בלבד, ולכן הוא סומך על שני הדברים. אך הטי"ז (סימן צח ס"ק ב) חולק, ומראה שיש ראשונים הסומכים כאן על משיח לפי תומו, למרות שהם סוברים שטעם כעיקר אסור מן התורה.

הש"ך מציע תירוץ: העדויות הנידונות בסוגיה בבבא קמא הן עדויות על דברים שהיו בעבר. סביר שלא נוכל לדעת את האמת לעולם, אלא רק לדעת מה אמר על כך הנכרי. בדברים שכאלה לא ניתן לסמוך על הנכרי, למרות שהוא משיח לפי תומו, אלא באיסורי דרבנן בלבד. אך במקרה שלנו, מיד אחרי שהנכרי יאמר שהוא אינו טועם איסור בתבשיל, אנו נאכל את התבשיל. מיד נדע אם הנכרי שיקר. במצב שכזה אפשר לסמוך על כך שהנכרי לא ישקר לנו על דבר שתיכף נעמוד על אמיתתו. כלומר, במקרה זה ישנה סיבה נוספת לסמוך על האמירה של הנכרי, מעבר לעצם היותו משיח לפי תומו.

לכן הטי"ז מבאר אחרת: הסוגיה בבבא קמא עוסקת בדברים שמבחינה עקרונית יש צורך בעדות כדי להתיר אותם. במקרה זה אין צורך בעדות.

הדברים נוגעים להגדרה של 'עד אחד נאמן באיסורים'. לא נאריך בדברים במסגרת זו, אך נסתפק בשאלה כללית: כאשר אנו אומרים ש'עד אחד נאמן באיסורים', האם הכוונה היא שלדברים מסוימים יש צורך בעדות של שניים, ובדברים אחרים יש צורך בעדות עד אחד? במקומות רבים מוכח לא כך, אלא שמשמעות 'עד אחד נאמן באיסורים' היא שאין צורך ב'עדות' במובן הרגיל, אלא רק בירור.

הטי"ז מקשה על בעלי התוספות והרא"ה: מדבריכם משמע שיש כאן צורך בעד ממש (אמנם לא שניים, ובכל זאת, עד שראוי להיות אחד מן השניים). אך את העדות של הנכרי אתם מעמידים על החשש שדבריו יתבדו. היכן מצינו שעדות נוצרת בגלל חשש שכזה? על כרחנו, אומר הטי"ז, שגם אתם מודים שיש צורך בבירור ברמה גבוהה, ולא בעדות ממש. אם כך, אין הבדל מהותי בין בירור מכוח החשש של הנכרי ובירור מכוח משיח לפי תומו. כך או כך, יש סיבה מיוחדת לתת אמון בנכרי, למרות שהוא לא הגיע להגדרה של 'עדי' ממש. אם כולנו מסכימים שאין כאן 'עדות', אלא רק סיבה נוספת לסמוך על הנכרי, מה ההבדל בין משיח לפי תומו והחשש של השף?

לבסוף הטי"ז חושש לדברי בעלי התוספות והרא"ה. אך מה יענו בעלי התוספות והרא"ה לדברים הנוקבים של הטי"ז?

לכאורה יש הבדל משמעותי בין משיח לפי תומו ובין החשש של הפגיעה באמינות המקצועית. משיח לפי תומו אינו חשוד כמשקר, מפני שהוא אינו מודע לחשיבות של דבריו. אם כך, אין לנו סיבה מיוחדת לחשוב שהוא אינו אומר אמת. אך ביחס לשף אנו אומרים את ההיפך: הנאמנות אינה 'שלילית' (אין לו סיבה לשקר), אלא האמינות 'חיובית' – יש לו סיבה חיובית לומר את האמת. לשיטתם, ניתן לסמוך על דבריו רק אם יש סיבה חיובית להניח שהוא אומר אמת, ואין די בכך שאין סיבה לחשוב שהוא משקר.

יצוין שהמהר"ם פדוואה (רבו של הרמ"א) אומר שמנהג אשכנז הוא לא לסמוך על הקפילא, בכל מקרה, למרות שהוא מודה שמפורש בגמרא שניתן לסמוך עליו, וכמובן שהעושה כך אינו חורג מן הדין. הרמ"א פוסק את דבריו. הש"ך מציין שלא נאמר כאן לא לסמוך על היכולת שלנו לטעום, אלא מקובל לא לסמוך על קפילא. אם יש דברים שישראל יכול לטעום (כמו לבדוק אם יש טעם של בשר או של חלב, שלא נתערבו), אין מקור לכך שאי אפשר לסמוך על טעימה.

מדוע לא לסמוך על הטעימה של הנכרי? יתכן ויש כאן החמרה כללית, שמא נטעה ולא נזהה את הטעמים נכון. במקומות רבים חי"ל העדיפו "ליישר קו", לדוגמא: לומר לכולם לשער בששים כדי שלא ניתן דברינו לשיעורים. אך רבי עקיבא איגר מציע טעם מתוחכם יותר:

לכאורה יש שאלה, על מי יותר נכון לסמוך: על הנכרי המשיח לפי תומו, או על הנכרי בעל המקצוע? הדבר הנכון לעשות הוא שניהם יחד. אבל זה בלתי אפשרי: איש המקצוע אינו יכול לומר "לפי תומו", בגלל שהוא נזהר מאוד במילותיו, שהרי על כך בנויה מקצועיותו. כל העניין של איש המקצוע הוא הדקדוק והידיעה שדבריו נבחנים. אם כך, מכיוון שלא ברור איזה מהם עדיף, ואי אפשר לקיים את שניהם, נקבע מנהג לא לסמוך על טעימה של נכרי, למרות שמעיקר הדין ניתן לסמוך על טעימתו.

ארץ חמדה – קישור לשיעורי "מורנו" ביוטיוב

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

מתפללים לרפואתם השלימה, בתוך שאר חולי עם ישראל:	
שמואל בן ברוריה	ניר רפאל בן רחל ברכה
רות צפורה בת חנה	ישי בן מרים
מאירה בת אסתר	הילה צפנת בת שרה טובה
שלמה בן שולמית	ר' יצחק בן בריינדל גיטה
החילל, איתמר חיים בן ציפי ציפורה	חנה בת אוריה
טל שאול בן יפה	הילל בן תמר שפרה
דוד בן רחל	מיכאל אלכסנדר אברהם בן שרה מלכה
חווה ראַגְלָה בת פֵּיילָא	עודד בן חיה
רבקה בת שרה בלה	נעם בן שלומית
נבו בן פריבה	מינדה לאה בת ליפשה
	משה בן אסתר חיה
	חיים מרדכי פרץ בן אסתר מילכה

אַרְץ אֶגְדָּה

הרב מרדכי הוכמן

התשובה שנעשתה בהר הזיתים

בספר חסידים, מובא מעשה פלאי על רוצח שחזר בתשובה בהר הזיתים, ורב האי גאון גילה לו שם שקבוצה שחבריה בטוחים בעצמם שהם כהנים כלל אינם כהנים. בספור הפלאי יש קושי מבחינה היסטורית, ונראה שזהו קושי מכוון שנועד לרמז לכוונתו הנסתרת של הספור. וז"ל המעשה (הוצאת מקיצי נרדמים סיי תרל, בתיקוני לשון קלים):

"בימי רב האי ור' אביתר כהן צדק שהיו בירושלים ובא לפניו רוצח. צוה רב האי ור' אביתר להכותו מלקות בהר הזיתים עד שפוך דם עליו, והרוצח צעק הכוני אל תחמולו עלי כדי שלא אקרא בדין לפני הקב"ה. והכוהו עד שהיה נפוח לחיים (=בין חיים למוות), וצווה להניחו והמתינו לו כשלוש שבועות ואחר כך הטמינו בחול רק מעט נקב פתוח היה (=שיוכל לנשום), ועינוהו והכוהו עד בין מוות לחיים, כן עשו שלוש פעמים וידעו והבינו כי נתכפר לו כי קיבל הכל באהבה. ואמר שלא נתכפר לו עדין, אמרו לו כבר מן הקב"ה שמחל לך. ורב האי היה עולה בכל שנה לירושלים מבבל והיה שם בחג הסוכות כי היו מקיפין את הר הזיתים בהושענא רבה ז' פעמים ואומרים מזמורים שסידר להם רב האי. ולפני רב האי הולכים כהנים מלובשים סיריקון (=בגדים מפוארים) ומעילים, ואחריו העם, והוא בתווך. ורחוק מאלה שלפניו מאה אמה, וכן (רחוק מאה אמה) משל אחריו. והיה רב האי גאון שוחק (=צוחק) לאחור הסעודה. ראה הרוצח בעל התשובה את רב האי שלבו שמח, ואמר לו, רבי, למה היית הולך לבד כשהייתם מקיפים את הר הזיתים. אמר לו רב האי, מפני שאני עולה בכל שנה מבבל להקיף את הר הזיתים בסוכות ואני מטהר את עצמי בהושענא רבה, אליהו הולך עמי, לכך נרחקין (=מתרחקים) מאשר לפנינו ומאשר לאחרינו. ומדבר עמי (אליהו), ושאלתי לו מתי יבא משיח, ואמר לי כשיקיפו הר הזיתים עם כהנים. ולקחתי כל הכהנים שמצאתי להקיף אולי ביניהם כך. ואמר לי אליהו ראה כל הכהנים שאתה רואה מלובשים מעילים והולכים בגיאות (=בגאווה), אין שום אחד מזרע אהרן, רק אחד שהוא הולך אחר כולם, שנבזה להם והוא נמאס בעיניהם, והולך בבגדים רעים ואינו חפץ בכבוד, ומשים עצמו כמי שאינו, והוא חיגר ברגלו אחת ומצד אחד חסר עין, אמר זהו כהן אמת מזרע אהרן. אמר רב האי מזה שחקתי שבכולם לא היה כהן אלא אותו בעל מוס."

רבי יהודה החסיד חי בשנים ד' תת"ק – ד' תתקע"ז (1140-1217) ובעת שהוא כתב את ספר חסידים עברו עשרות שנים מאז פטירת רב אביתר כהן צדק, ולכן סבור היה רבי יהודה החסיד שמדובר במעשה אמיתי, והביא את המעשה יחד עם ספור נוסף של תיקוני תשובה לחוטא. אך המעשה הזה לא יתכן מבחינת סדר הדורות. רב אביתר כהן צדק היה אחרון ראשי ישיבת ארץ ישראל בתום תקופת הגאונים, וחי בערך בשנים ד' תת"ב – ד' תתע"ג (1042-1112). ואילו רב האי גאון חי לפניו בערך בשנים ד' תרצ"ט – ד' תשצ"ח (939-1038). כלומר רב האי גאון נפטר בערך כ-4 שנים לפני שנולד רב אביתר, ולפיכך לא יתכן שרב האי גאון היה יחד עם רב אביתר בעת שהרוצח בא אליהם לבקש תיקוני תשובה.

מתבקש שמטרת 'המעשה' אינה לספר על מקרה שקרה אלא להעביר מסר שמורכב משני שלבים. בשלב הראשון רב האי גאון הצטרף לרב אביתר בהחלטה להכות את 'הרוצח בעל התשובה' בהר הזיתים. ובשלב השני, רב האי מוסיף ומגלה שם ל'רוצח בעל התשובה', ש'הכהן האמיתי הוא אותו 'כהן בעל מוס' שנבזה בעיני כולם ולא 'הכהנים בעלי הגאווה'. כדי להבין את המסרים שבספור יש להעמיק במשמעויות של הפרטים שמסופרים, ותחילה נעמיק במסורת ובמשמעות של העליה להר הזיתים בהושענא רבה, וכדלקמן.

חלק א: משמעות התהלוכה להר הזיתים

התהלוכה להר הזיתים בהושענא רבה

במסורות רבות שמתקופת הגאונים מוזכר מנהג העליה להר הזיתים בהושענא רבה ביתר פירוט¹. יהודים, בעיקר יהודים מארץ ישראל, נהגו לבוא בהושענא רבה ולהקיף בקבוצה קטנה שבע פעמים את שערי הר הבית, לאחר מכן הם התכנסו בהמון ברחבה שמדרום להר-הבית ומשם החלה תהלוכה לכיוון הר הזיתים ובמשך ההליכה אמרו הצועדים פרקי תהילים ופיוטים שחוברו במיוחד לכבוד התהלוכה. וכאשר הגיעו הצועדים להר הזיתים הם התכנסו בראשו סביב הסלע הגדול שהיה שם ונערכה שם סעודה מפוארת.

כאשר מתעמקים בפרטי המנהג מתעורר קושי. לכאורה ראוי היה שכיוון התהלוכה יהיה הפוך ויצעדו מהר הזיתים להר הבית שם היה המקדש שחרב, שהרי 'מעלין בקודש', ואז בסיום התהלוכה יקיפו את שערי הר הבית והדבר יסמל את חזרת השכינה להר הבית. במאמר הקודם "[רבי שמעון והסלע שמחוץ לירושלים](#)" נידון בהרחבה הטעם למנהג זה. והתבאר שהוא נעשה כדי לחזק את שיטת רשב"י המירוני, וכדלקמן.

בית סלע מחוץ לירושלים – והר הזיתים שמחוץ לירושלים

בברייתא שבתלמוד הבבלי (בבא בתרא דף קנו, ב) מסופר על מירוני אחד שהיה בירושלים, והיו לו הרבה מטלטלין וביקש ליתנם במתנה, אנשי ירושלים לא רצו לסייע לו בהקנאת המתנות, ולכן הוא נאלץ לצאת מירושלים ולקנות בית סלע סמוך לירושלים, ובאמצעות צפוננו של הסלע הוא הקנה חצי מהמתנות לאיש אחד, ובאמצעות דרומו של הסלע הוא הקנה את החצי האחר לאיש אחר. יציאת המירוני (רשב"י) אל הסלע שמחוץ לירושלים והשימוש בחציו הצפוני ובחציו הדרומי, מזכירה את הנבואות שבסיום ספר זכריה על יציאת ה' אל הר הזיתים שזו חציו צפונה וחציו דרומה. מסופר שם שהגויים כובשים את ירושלים ושוכבים עם הנשים שבה, ומסופר שחצי העיר יוצא בגולה, ואז יוצא ה' אל הר הזיתים ונלחם בגויים: "וַיֵּצֵא ה' וַיִּלָּחֶם בְּגוֹיִם הָהֵם כַּיּוֹם הַלְחָמוֹ בְּיוֹם קָרְבִּי: וְעָמְדוּ רַגְלָיו בְּיוֹם הַהוּא עַל הַר הַזֵּיתִים אֲשֶׁר עַל פְּנֵי יְרוּשָׁלַם מִקֶּדֶם וַיִּבְקַע הַר הַזֵּיתִים מִחֲצִי מִזְרְחָה וְיָמָה גֵּיא גְדוֹלָה מְאֹד וּמִשֶׁ חֲצִי הָהָר צָפוֹנָה וְחֲצִי נֶגְבָּה: וְנִסְתָּם גֵּיא הָרִי כִּי יִגִיעַ גֵּי הָרִים אֶל אֶצְל וְנִסְתָּם כַּאֲשֶׁר נִסְתָּם מִפְּנֵי הָרֵעַשׁ בְּיָמֵי עֲזִיָּה מֶלֶךְ הַיּוֹדָה וְכָא ה' אֶל-לְהִי כָּל קְדוּשִׁים עִמּוֹ". המלחמה מסתיימת בכניעה של הגויים שמתבטאת בעלייתם לרגל בחג הסוכות – "וְהָיָה כָּל הַנּוֹתֵר מִכָּל הַגּוֹיִם הַבָּאִים עַל יְרוּשָׁלַם וְעַל מִדֵּי שְׁנָה בְּשָׁנָה לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְמֶלֶךְ ה' צֶבֶד-אוֹת וְלַחַג אֶת חַג הַסּוּכוֹת". מתבקש, שמטרת ההתכנסות של היהודים בהר הזיתים בהושענא רבה (היום האחרון של חג הסוכות) נועדה לסייע לנצחון במלחמה העתידית הזו. בספר מלכים (ב יג, טו-יח) מסופר שכאשר אלישע הנביא רצה לסייע למלך ישראל לנצח את ארם, הוא הורה לו לקחת חץ וקשת והוא אחז בהם יחד עם המלך וירה אותם מבעד לחלון, ואלישע הוסיף והורה למלך ישראל להכות בחצים ארצה. ויש ללמוד משם שפעמים שאין די בתפילה רגילה שהבורא יושיע, וכדי לסייע לקבלת התפילות וצריך לעשות מעשים גשמיים שמלווים את התפילות.

המעשה הגשמי הראשון הוא הקפת הר הבית שבע פעמים, הקפה זו מזכירה את שבע ההקפות סביב העיר יריחו, שבסופן נפלו חומות יריחו. ואף כאן שבע ההקפות מביאות להפלת חומה בלתי נראית שמקיפה את המקום הקדוש של הר הבית. אך ביריחו לאחר נפילת החומה פרצו הלוחמים פנימה, ואילו כאן לאחר שבע ההקפות שהפילו 'חומה בלתי נראית' מתחילה תהלוכה משולבת בתפילות לכיוון הר הזיתים. תהלוכה זו מסמלת את הכתוב "וַיֵּצֵא ה' וַיִּלָּחֶם בְּגוֹיִם הָהֵם כַּיּוֹם הַלְחָמוֹ בְּיוֹם קָרְבִּי". אולם איזו 'חומה בלתי נראית' צריך היה להפיל כדי שה' יוצא מירושלים להר הזיתים להילחם? חומה זו היא ההתנגדות של 'יושבי ירושלים של מעלה' ליציאה משם, והיא מרומזת כבר בתחילת ספר שופטים, וכפי שיתבאר לקמן.

משמעות היציאה אל הר הזיתים

בספר יהושע (י; יא; יד; טו) מסופר שכבוש אזור חברון ודרום יהודה נעשו **בחיי יהושע**, ואילו בספר שופטים מסופר שנעשו "**אֲחֵרֵי מוֹת יְהוֹשֻׁעַ**". ובמאמר "[רבי עקיבא נושא כלי בר כוכבא](#)" התבאר שתרגום יונתן לספר שופטים והסוגיה במסכת תמורה (דף טז, א) מרמזים לפתרון הסתירה. ומרומז שם שספר שופטים ליקט לתוכו קטעים מתוך ספר נבואה שכתב עתניאל שתיאר את המאורעות לפי האיספקלריא ('המנסקפת') הרוחנית הנבואית שלו. לפיה, מי שהצטרפו לשיבה שלו נחשבים ל'לויים חדשים' שהם צאצאים רוחניים של משה רבנו שזכותו טובה מרכב ופרשים, ולכן הם פטורים מגיוס לצבא של יהושע. לשיטת עתניאל, יהושע טורד (מטריד) את בני ישראל במלחמות גשמיות מיותרות. ולשיטתו, הוא ותלמידיו כבשו את 'ירושלים של מעלה' והם יושבים בה. ולשיטתו, כיבושים הצבאיים של אזור חברון הצליחו עקב עמל התורה שלו ושל תלמידיו ('הלויים חדשים'). כיבושים אלו נעשו אמנם בחייו הגשמיים של יהושע, אך לאחר מה שלפי ראייתם נראה כימותו הרוחני, ולכן הם מתוארים כאילו נעשו "**אֲחֵרֵי מוֹת יְהוֹשֻׁעַ**".

עתניאל כינה את עצמו בשם 'יהודה', ובכך הוא מסמל שהוא שייך ל'משיח בן יהודה' שאחרי כמה דורות מכונה גם בשם 'משיח בן דוד', שלפי השקפתו של עתניאל (וממשיכי דרכו) הוא משיח שפועל רק באמצעות תורה ותפילה. ואילו יהושע הוא ממשך דרכו של יוסף, והוא שייך ל'משיח בן יוסף' שפועל גם באמצעים גשמיים ולכן לפי השקפתו של עתניאל – יהושע טועה ונחשב כביכול ל'הרוג'.

זכריה מנבא שהמחלוקת שהיתה בגאולה הראשונה בעת כניסת ישראל לארצם, תחזור ותהיה בגאולה העתידה. במאמר הקודם "[רבי שמעון והסלע שמחוץ לירושלים](#)" התבאר שחז"ל מרמזים לנו שה'נשים' שבנבואת זכריה על כבוש ירושלים אינם 'נשים' ממש, ומדובר בתיאור המציאות שתהיה בזמן הגאולה דרך 'המשקפיים' של 'יושבי ירושלים' של מעלה' (=בני הישיבות). לפי ראייתם, החשיבה הגויית השתלטה על חצי מאנשי ירושלים (של מעלה), והם החלו לחשוב כמו גויים שריבוי ההשתדלות הגשמית יביא להצלחה במלחמה ולהצלחה כלכלית. לפי 'המשקפיים' של אנשי ירושלים, רק הם עצמם שעמלים רק בתורה נחשבים ל'גברים', ואילו חבריהם נחשבים כמו 'נשים שנאנסו על ידי גויים' והחשיבה הגויית השתלטה עליהם. ובדימוי נוסף הם רואים את חבריהם כאלו חצי מהעיר גלה מחוץ לירושלים (של מעלה).

מייד בסמוך מסופר שה' יוצא ונלחם בגויים – "כַּיּוֹם הַלְחָמוֹ בְּיוֹם קָרְבִּי". מלחמה ידועה שהיתה במשך שעות היום ("בְּיוֹם קָרְבִּי") היתה מלחמת ישראל בעמלק שהיתה "עַד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ". משה הורה ליהושע: "בְּחַר לָנוּ אַנְשִׁים וְצֵא הֲלָחֵם בְּעַמְלֶק מִחֵר אֲנֹכִי נֹצֵב עַל רֹאשׁ הַגְּבָעָה וּמִטָּה הָאֱלֹהִים בְּיָדֵי". למרות שיהושע היה נער שלא מש מאהל משה, הורה לו משה לבחור אנשים ו'לצאת' להילחם מלחמה גשמית בעמלק, וקבוצה קטנה של רמי מעלה - משה ואהרון וחור - התפללו להצלחת הלוחמים, ומסופר שהכוח הרוחני סייע להצלחת הנצחון. זכריה מנבא שכך יהיה גם בעתיד במלחמה הכוללת של הגויים כנגד ירושלים. הקב"ה 'יצא' מירושלים של מעלה ויצטרף אל מי שיצאו משם לאחוז בחרב גשמית, והוא יילחם באמצעותם בגויים – "כַּיּוֹם הַלְחָמוֹ בְּיוֹם קָרְבִּי" - כמו שה' נלחם בעמלק באמצעות יהושע והחיילים שנבחרו לצאת ולהילחם עמו בעמלק.

זכריה מנבא שבמלחמה העתידית כנגד ממשיכי דרכו של עמלק יהיה צורך בממשיכי דרכו של יהושע. 'יצאיה' זו של ה' מראה שזו ההנהגה הסתמית שראוי לכל אחד מישראל לנהוג בה. לפי נבואה זו, עתנאל לא ראה ב'איספקלריה מאירה'. לפי ה'איספקלריה המאירה' גם 'משיח בן יוסף' נחשב ל'חיי'. גם מי שיוצאים מבית המדרש לאחוז בחרב גשמית הם אנשים קדושים, וכפי שמנבא זכריה: "...וְבָא ה' אֱלֹהֵי כָל קְדוֹשִׁים עִמָּךְ".

משמעות ה'גיא' שנבקע ב'הר הזיתים'.

זכריה מנבא ש'הר הזיתים' נבקע ונוצר בו 'גיא', ויש מקום שנקרא 'גיא הרי'. השם 'גיא הרי' הוא תמוה מאוד שהרי 'גיא' הוא הפוך מ'הר'. חוסר הבהירות בענין ה'גיא' וה'הר' מרמז לזעזועים הנפשיים שיעברו על 'יושבי ירושלים' (של מעלה). המתחים הנפשיים שלא ברור מהו 'הר' ומהו 'גיא' יהיו קשים מאוד, והם מזכירים את דברי דויד בשירה ששר 'בַּיּוֹם הַצֵּיל ה' אֶתוֹ מִכַּף כָּל אֲיָבָיו וּמִכַּף שְׂאוֹל' (שמואל ב. כב). דויד מתאר שם "וַיִּרְאֵהוּ אֶפְקַי יָם יָגֵלוּ מִסְדּוֹת תַּבַּל בְּגַעַרַת ה' מִנְשָׁמַת רוּחַ אֶפֶס: ? שְׁלַח מִמְרוֹם יְקַחֲנִי יְמַשְׁנֵי מַמְיִם רַבִּים: ". דויד מתאר שם רעידת אדמה חזקה ונחשולי מים רבים שהוא ניצל מהם, אך לא מדובר ברעידת אדמה ממש, אלא במתחים הנפשיים שעבר דויד בעת שנרדף על ידי אויביו. ולכך גם כוונת זכריה כאשר הוא מתאר 'רעידת אדמה' שבה 'ההר' הופך ל'גיא', מדובר במתחים הנפשיים שיעברו על לומדי התורה שיצטרכו לבחור מי 'גבוה' ונמצא ב'הר' ומי 'נמוך' ונמצא ב'גיא'. הם חונכו והורגלו לחשוב שמי שנשאר בבית המדרש הוא 'צדיק עליון' ונמצא כביכול 'למעלה' בראש ה'הר'. ואילו מי שיצא מבית המדרש לאחוז בכלי נשק גשמי ולהילחם באמצעותו בגויים שתוקפים את ישראל נמצא כביכול למטה במקום נחות שנקרא 'גיא'. ואילו כעת יתברר להם שיתכן והוא יותר צדיק מהם, והוא ב'הר' והם ב'גיא'.

אמנם חז"ל מרמזים לנו, שבני הישיבות ('יושבי ירושלים של מעלה') יתקשו לקבל בעתיד את הנבואה האחרונה הזו של זכריה. רמזים אלו רמוזים במשניות הקשורות לתנא זכריה בן הקצב, וכדלקמן.

זכריה בן הקצב והמירוני

במשנה במסכת כתובות מסופר שהגויים נכנסו לירושלים ותנא בשם 'זכריה בן הקצב' מעיד שהם לא אנסו את אשתו, וחכמים אמרו לו שהוא נוגע בעדותו ואינו נאמן. לפי פשוט המשנה 'זכריה בן הקצב' הוא כהן וחכמים חוששים שהגויים אנסו את אשתו וכיוון שהוא כהן היא נאסרה עליו. אולם בהקדמתו למשנה, הרמב"ם מזכיר את התנא 'זכריה בן הקצב', אך כשהוא מונה את התנאים שהיו כהנים, אינו מונה אותו בינם. הרמב"ם מרמז לנו בכך, שהמשנה משלבת בתוך הדיון ההלכתי גם דיון 'השקפתי'. זכריה בן הקצב הוא דמות סמלית שמסמלת את הנביא זכריה. אנשי 'ירושלים של מעלה' מוכנים לקבל רק את חלקה הראשון של נבואתו, ולפיה ה'נשים' ש'בירושלים של מעלה' נאנסו על ידי הגויים. כזכור, לפי 'המשקפיים' של 'יושבי ירושלים', רק הם עצמם שעמלים רק בתורה נחשבים ל'גברים' ונחשבים לאנשים קדושים (=כהנים), ואילו חבריהם שיצאו לאחוז בחרב גשמית כדי להילחם בגויים, נחשבים כמו 'נשים שנאנסו על ידי גויים' והחשיבה הגויית השתלטה עליהם. 'יושבי ירושלים' אינם מוכנים לקבל את חלקה השני של נבואתו, שלפיה ה' יוצא להר הזיתים ומצטרף אל הלוחמים, וגם הם אנשים טהורים וקדושים כמוהם². אולם היה תנא ב'ירושלים של מעלה' שקיבל לעיקר את נבואתו האחרונה של זכריה בענין יציאת ה' להר הזיתים', והוא רשב"י שמקום מנוחתו במירון. בתוספתא מסופר על מירוני שתושבי ירושלים לא רצו לסייע לו, והוא יצא מחוץ לירושלים וקנה סלע שבאמצעותו הקנה מתנות לשני צדדים. נראה שהתוספתא מרמזת ב'מעשה' הזה, שמנהג היציאה מירושלים בתהלוכה לכיוון הר הזיתים, הוא מנהג קדום שנהגו עוד בתקופת חיבור התוספתא, וכוונת יוזמי המנהג היתה לסייע למירוני בישיבה של מעלה שתתקבל שם שיטתו בענין ההתגייסות לצבא. תושבי ירושלים לא רצו לסייע לו מתחילה בהקנאת המתנות, ובנו מעין 'חומה בלתי נראית' שנועדה לעכב את המירוני מהקנאת המתנות. אך המירוני הצליח להתגבר על ה'חומה' הזו ויצא אל ה'סלע' שמחוץ לירושלים והקנה את המתנות. 'חומה בלתי נראית' זו מרומזת בנבואה קודמת של זכריה הנביא וכדלקמן.

המספד על משיח בן יוסף

בפרק יב בספר זכריה נמצאת נבואה קודמת שלו, המתארת מלחמה של הגויים על ירושלים, ונאמר בה: "הִנֵּה אֲנֹכִי שֹׁם אֶת יְרוּשָׁלַם סָף רַעַל לְכָל הָעַמִּים סָבִיב וְגַם עַל יְהוּדָה יִהְיֶה בְּמִצּוֹר עַל יְרוּשָׁלַם". זכריה מנבא שגם אנשים מיהודה יצטרפו לגויים למלחמה כנגד ירושלים. במאמר "המספד על משיח בן יוסף ותחייתו" התבאר שהיהודים לא יצטרפו לגויים למלחמה כנגד ירושלים הגשמית אלא כנגד 'ירושלים של מעלה', ומדובר בתיאור שלבים בגאולה דרך המשקפיים של 'יושבי ירושלים' שהם לומדי התורה. הלוחמים היהודים שנלחמים מלחמה גשמית בגויים נקראים שם 'אהלי יהודה' והם רוצים שאנשים מירושלים של מעלה יעזבו את הישיבה ויצטרפו אל החיילים כדי להילחם בגויים. וזהו 'המצור' שבו הם מצטרפים אל הגויים כנגד 'ירושלים של מעלה'. לבסוף מכירים הלוחמים בכך שלימוד התורה והתפילות של 'יושבי ירושלים של מעלה' עוזר להם בניצחונותיהם: "וַאֲמָרוּ אֲלֵפִי יְהוּדָה בְּלָבָם אֲמָצָה לִי יִשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם בְּה' צָב-אוֹת אֶ-לֵהֵימָם". אך הם דורשים שמי שאינו מתמיד בלימודו יעזוב את הישיבה ויצטרף אליהם.

אולם 'יושבי ירושלים של מעלה' אינם מוכנים להסכים לדרישה שכזו באופן של 'לכתחילה', וזכריה מנבא: "בַּיּוֹם הַהוּא יִגָּן ה' בְּעַד יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם וְהָיָה הַנְּקָשֶׁל בָּהֶם בַּיּוֹם הַהוּא דְּוִיד וּבֵית דְּוִיד כָּא-לֵהִים כְּמִלְאָךְ ה' לְפָנֵיהֶם: וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא אֲבָקֶשׁ לְהַשְׁמִיד אֶת כָּל הַגּוֹיִם הַבָּאִים עַל יְרוּשָׁלַם: וְשִׁפְכְתִי עַל בֵּית דְּוִיד וְעַל יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם רוּחַ חַן וְתַחֲנוּנִים וְהִבִּיטוּ אֵלַי אֶת אֲשֶׁר דָּקְרוּ וְסָפְדוּ עָלָיו כְּמִסְפַּד עַל הַיְחִיד וְהִמְרָ עָלָיו קְהָמָר עַל הַכּוֹר: "

במסכת סוכה (דף נב, א) מובאת דעה שיספידו שם את 'משיח בן יוסף שנהרג'. לכאורה משמע שהוא אכן 'נהרג' ככתוב: "וְהִבִּיטוּ אֵלַי אֶת אֲשֶׁר דָּקְרוּ". אולם בתרגום יונתן שם כתוב: "...וַיִּבְעוּן מִן קְדָמִי עַל דִּי אִיטְלְטְלוּ וְיִסְפְּדוּן עֲלוּהִי כְּמָא דְסָפְדִין עַל יְחִידָא...". משמעות המילים 'וַיִּבְעוּן מִן קְדָמִי עַל דִּי אִיטְלְטְלוּ' היא שהם יבקשו מאת ה' שירחם על אלו ש'היטלטלו' (=יצאו) ממקומם. לפי התרגום לא מדובר במישהו "אֲשֶׁר דָּקְרוּ" ממש, אלא במישהו שלדעת המספידים יצא מן המקום שראוי לו, ומתפללים לה' שהוא יחזור למקומו, וכל עוד שלא חזר לשם הם מספידים אותו כאילו 'נדקר' ו'מת'.

זכריה מנבא ש'יושבי ירושלים' יתייחסו אל מי שיצא מהישיבה לאחוז בחרב גשמית כאל 'נְקָשֶׁל', אך יתנחמו בכך שגם 'דְּוִיד' עצמו אחוז בחרב גשמית כשנלחם באויבי ישראל, ולפיכך מי שיצא לאחוז בנשק גשמי הוא - צדיק "כְּדְּוִיד". אמנם אל עצמם הם יתייחסו כאל 'הממשיכים האמתיים' של מורשת דויד ("בֵּית דְּוִיד"), משום שהם נלחמים באופן רוחני כמו מלאך, והכוח הרוחני שהם יוצרים הולך לפני הלוחמים ("כְּמִלְאָךְ ה' לְפָנֵיהֶם"). לפי השקפתם יציאה לתפקיד של 'לוחם' היא ירידת מדרגה ששקולה למיתה. ולשיטתם, כדי לנצח באופן סופי את אויבי ישראל ("לְהַשְׁמִיד אֶת כָּל הַגּוֹיִם הַבָּאִים עַל יְרוּשָׁלַם"), צריכים כולם להישאר בישיבה, וצריך 'להספיד' את מי שיצא ממנה. זהו הספד שעושים חברי קבוצת 'משיח בן דויד' ("בֵּית דְּוִיד") על חברי קבוצת 'משיח בן יוסף'. וה'הספד' על משיח בן יוסף, מהווה בעצם 'חומה בלתי נראית' שנועדה לחסום את תלמידי הישיבות מלהתגייס לצבא.

אולם זו חשיבה שאינה נכונה, וצריך לחזור בתשובה מ'חשיבה' שכזו, והחזרה בתשובה מרומזת בנבואה האחרונה של זכריה שמנבאת את היציאה של ה' להר הזיתים, וההבנה הזו מרומזת ב'מעשה' ב'רוצח' שחזר בתשובה בהר הזיתים.

מיהו זה שחזר בתשובה בהר הזיתים

ה'רוצח' שבא לקבל תיקוני תשובה בהר הזיתים הוא דמות סמלית שמסמלת את 'בית דויד' ו'יושבי ירושלים'. הם הגדירו את המתגייסים לצבא שממשיכים את דרכו של יהושע בן נון כ'משיח בן יוסף' שיש להספידו כאילו הוא כביכול 'מת' ו'נהרג'. בהגדרה זו יש כביכול חס-ושלום צד 'רציחה' של דמותו של משיח בן יוסף. והם באים לתהלוכה להר הזיתים כדי לקבל תיקוני תשובה. הדמות הסמלית של 'בית דויד' (=ה'רוצח') מסכים שנבואתו האחרונה של זכריה על 'הר הזיתים' היא הנבואה הקובעת. בנבואה זו 'הר הזיתים' נבקע, ו'בית דויד' שנשאר ללמוד בישיבה וחשב מתחילה שהוא נמצא במקום גבוה ב'הר' מתברר לו כעת שיתכן וטעה, וחבירו שהתגייס לצבא נמצא במקום גבוה ב'הר', ואילו הוא נמצא במקום נמוך ב'גיא'. ולכן במסגרת תיקוני התשובה שעובר 'בית דויד' בהר הזיתים הוא חופר לעצמו 'גיא' קטן ומטמין עצמו בו ומכסה את עצמו בחול. ואמנם את התהלוכה לכיוון הר הזיתים נהגו בעיקר יהודי ארץ ישראל ובראשם גאוני ארץ ישראל, אך ה'מעשה' רוצה לרמז שזו השקפה שאין חולק עליה, ולכן מספר המעשה שרב האי גאון מבבל הצטרף בהחלטות האלו לרב אביתר שהיה גאון ישיבת ארץ ישראל.

המעשה ממשיך ומחדד את מהלך התשובה, ומוסיף שלב נוסף שמספר על גילוי שגילה רב האי גאון ל'רוצח בעל התשובה' בענין 'הכהנים המזוייפים'.

ממלכת כהנים

כאשר בני ישראל באו למדבר סיני הציע להם הקב"ה לקבל את תורתו ולהיות "ממלכת כהנים וגוי קדוש". וכתב שם אבן עזרא שהתואר 'כהן' מתאר בתנ"ך את מי שעובד את ה' ומשרת אותו כמו שְׂמֵשׁ³. אהרן הכהן היה עובד ה' ושירת את ה' כמו שְׂמֵשׁ, ומי שממשיך את דרכו נחשב ל'זרע רוחני' של אהרן. ה'כהנים' שבמעשה שבהר הזיתים הם קבוצת 'בית דויד' ו'יושבי ירושלים' שנשארים ללמוד בישיבה ואינם מתגייסים. הם מתגאים בבגדיהם ובמעשיהם ובטוחים שהם 'זרע רוחני' של אהרן. אך אליהו גילה לרב האי גאון שהם אינם 'כהנים'. כלומר שהם אינם מתבטלים בפני רצון ה' ואינם משרתים את ה' כמו שְׂמֵשׁים. הם אינם מבטלים מלימודם להתגייס למלחמה נגד אויבי ישראל, ולכן הם אינם 'זרע רוחני' של אהרן הכהן.

מי שנחשב ל'כהן' ולישְׂמֵשׁ של ה' הוא דווקא מי שהם בזים לו. הוא אינו הולך בבגדים מפוארים, והוא מבטל מלימודו כדי להתגייס ולהילחם נגד אויבי ישראל. הם מחשיבים אותו בשל כך ל'בעל מוס', אך אליהו גילה לרב האי גאון שזהו ה'כהן' האמיתי. וכאשר יקיפו את הר הזיתים בכהנים ('שְׂמֵשׁים') יבוא המשיח. ורב האי גאון מגלה את האמת הזו ל'רוצח בעל התשובה', שהוא חבר בקבוצת 'בית דויד' ו'יושבי ירושלים', שלא רצה מתחילה לצאת מ'ירושלים של מעלה'.

"ממלכת כהנים וגוי קדוש" – "ובא ה' א-להי כל קדשים עמך"

אם נתעמק במעשה, נבין שגם הכהנים חברי קבוצת 'יושבי ירושלים' שנשארים ללמוד בישיבה ואינם מתגייסים – גם הם יכולים להיחשב ל'כהנים'. וזאת, אם יתייחסו לעצמם בענווה, ויחשבו שיתכן והם נמצאים ב'גיא' ואילו חברים שעזבו את הישיבה והתגייסו נמצאו במקום גבוה ב'הר'. ה'מוס' שלהם הוא שהם מתייחסים בבוז ל'משיח בן יוסף' וכפי שמסופר שם: "שנבזה להם והוא נמאס בעיניהם". אך אם הם יתייחסו אליו כמו 'שווה אל שווה' גם הם ייחשבו ל'כהנים'⁴.

¹ ראו עוד בענין זה בערך "מעמד הר הזיתים" באתר ויקיפדיה (הערך מובא גם באתר מכלול)

² רמזים לאי נכונתם של אנשי ירושלים של מעלה לקבל את חלקה השני של הנבואה, נמצאים במקורות נוספים שמזכירים את זכריה בן הקצב והענין נידון באריכות במאמר "זכריה הנביא והתגייסות בני הישיבות".

³ "על דעתי כי כל 'כהן' שבמקרא הוא כמו שְׂמֵשׁ... וכן יובְּנֵי דְּוִד כְּהֻנִים הָיוּ, כי ידענו כי בני מלך גדולה יש להם, רק הכתוב הודיענו שהיו 'עובדי השם'." (אבן עזרא).

⁴ בשולי המאמר יש להוסיף שהמעשה ב'כהנים' שבהר הזיתים שמשמש במילה 'כהנים' באופן סמלי, הוא חלק מסדרת מעשים שכאלו שמקורם עוד במשנה ובתלמוד. כגון המעשה בזכריה בן הקצב ואשתו שהיו ב'ירושלים' והוזכר לפני כן במאמר זה, וכגון המעשה ב'כהנים' שביזו תלמידי חכמים שמסופר במסכת בכורות (דף ל, ב), שנידון במאמר "הניגון של אברהם אבינו".

לע"נ אמו"ר רחל בת ר' בנימין בונים ע"ה

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"א)

Cali, Columbia

קאלי, קולומביה
אדר, תש"ן

קריאת מגילה ברמקול

שאלה

לקריאת המגילה בבית הכנסת בפורים. האם מותר, והאם ראוי, להשתמש במערכת הגברה לחזן. בלי המיקרופון יהיה קשה מאוד להשמיע לכולם מקרא מגילה, היות והאולם גדול.

תשובה

בדבר קריאת המגילה ברם-קול, סוברים רוב אחרוני זמננו¹, שראוי לחוש, שאין יוצאים בזה ידי חובה². דהוי כמי ששומע מפי שאינו בר חיוב³. ולענין הוצאה ידי חובה, אין חילוק בין חובת קריאת מגילה לחובת תפילה. יש מקום לסברא ש"היושבים סמוך אל השליח ציבור, הקורא את המגילה דרך הרמקול, שאף בלעדי הרמקול, היו שומעים היטב את קריאת המגילה מפי הש"צ יוצאים ידי חובתם"⁴.

הערה

לא נגענו בתשובה זו בשימוש ברם-קול בשבת, שבזה יש בעייתיות נוספת. (אפילו לשימוש להשמעת נאום וכד' ולא רק להוצאת ציבור ידי חובתם בתפילה) ועיין בזה ביבע אומר חלק א' (או"ח), ס"י י"ט. ובציץ אליעזר, ח"ד, ס"י כ"ו, שהזכרנו לעיל. ולעומתם, במאמרו של הגר"ש ישראלי שו"ת "במראה הבזק" ח"א תשובה כז.

¹ שו"ת יחוה דעת, ח"ג, ס"י נ"ד. ציץ אליעזר, ח"ד ס"י כ"ו. מנחת שלמה, להגרש"ז אויערבך, ס"י ט'. אג"מ או"ח, ח"ב, ס"י ק"ח. וכן באג"מ או"ח, ח"ד, ס"י קכ"ו. ואף שבאג"מ, והחזו"א, שהעיד משמו במנחת שלמה שם, הביאו סברות להקל, אולם, קשה להתיר שהרי זה כשומע מרשמקול. ואף באג"מ לא רצה לסמוך על זה, למעשה, אפי' בשעת הדחק, ובמנחת שלמה וביחוה דעת הסיקו דאין יוצאים י"ח.
² ועי' בציץ אליעזר שם, שכתב טעמים נוספים להחמיר.
³ כמשתמע מלשונו של הציץ אליעזר לעיל.
⁴ יחוה דעת שם.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,
הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

גם אני מאשר:
הרב שאול ישראלי

ארץ חמדה – קישור לשו"ת במראה הבזק באתר

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן, יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה" הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וביור מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פסקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד. זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.

לרכישה